

Neoliberalizm Sonrası Dünyaya Doğru

Neoliberalizm, uzunca süredir memleketin politik gündemini gerek olumlu gerekse de olumsuz yönleriyle işgal ediyor. Hatta günümüzde bu kavram kimileri için adeta bir tahkir ifadesi kimileri için ise adeta bir iftihar vesilesi oldu.

Güvenlik paradigmasının hâkim olduğu bazı dönemlerde “liboş” diyerek sanki bir vatan haininden bahsediyormuş gibi aşağılıyoruz onları; başımız küresel olarak derde girdiği bazı dönemlerde ise memleketin siyasi ve iktisadi “kurtarıcılar”ı olarak tekrar onları göreve çağırıyoruz.

Neoliberalizm kimimiz için bir taraftan neredeyse son otuz yıldır politik arenada başımıza gelen her türlü kötülüğün yegâne kaynağı olarak görülen “politik bir şeytan” oluveriyor; kimimiz içinse diğer taraftan memlekete dair yaşanan her türlü iyiliğin biricik kaynağı olarak görülen “politik bir put” oluveriyor.

Memleketin bu gerilimli politik atmosferinde, muhatap olduğumuz her nesnede olduğu gibi ona da gerçeklikten öte çeşitli kimlikler yüklüyoruz, sonra onu bölüyor ve kutuplaştırıyoruz hatta onu tekrar tekrar yüceltip alçaltıyoruz. Nice meselede olduğu gibi elbette bu ilkel savunmalar sarmalında harcanan neoliberalizm de süreçten payına düşeni alıyor.

Kimi zaman onu insanların popülist ve politik bir sahnede kendini temize çekmek için kullandığı bir araç; kimi zaman ise kendini küresel elitlere tekrar kanıtlamanın bir enstrümanı olarak görüyoruz. Oysa yaşanan bireysel, sosyal ve politik gerçeklik bu fanatik ve kutuplaşmış sarmalın ötesinde ve bu menfi sarmala aşkın bir yerlerde duruyor.

Neoliberalizm ve neoliberal kapitalizme bu yazı vesilesiyle biraz da bu zaviyeden bakalım istiyorum. Menfi algılarımızdan olabildiğince arınmış bu yalın kavramların ve gerçek olguların bizlere yaşattığı şeylere bakalım diyorum; onun bize bugüne dek söylediği o büyük şarkıdan hareketle artık bu hikâyenin hazin sonuna doğru bakalım istiyorum.

Neoliberalizm Nedir?

Neoliberalizm aslına bakarsanız “Klasik Liberalizm”in regüle edilmiş bir devamı sayılabilir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, özellikle 1970’ler ve 1980’lerde, ağır regülatyoncu Keynesyen iktisadi modele ve çeşitli ekonomik krizlere tepki olarak ortaya çıkmıştır.

Her iki ideoloji de bireysel özgürlükleri, şahsi mülkiyet hakkını, serbest piyasa ekonomisini vurgulayan bir ekonomik ve politik felsefe olarak karşımıza gelir. Onların arkasında yapısal muhafazakârlığa yaslanan görkemli bir damar vardır zira geçmişten geleceğe evrimsel süzgeçten süzülerek gelen toplumsal, politik ve iktisadi tüm bu kümülatif sürecin doğal ve tabii yasalarını kendilerine referans alırlar.

Neoliberalizmi klasik olandan ayıran şey, küreselleşme ile birlikte ulus ötesi ticaret ve sermayedar lehine hukuk temelinde küçülen ve özelleştirilen, mali disiplin için talep üreten ve piyasaya müdahale eden kısmi regülatyoncu hatta yer yer Neo-Keynesyen devlet programıdır.

Neoliberalizm ve küreselleşme dalgasının doksanlardan itibaren yarattığı temel tez, devletin hukuk temelinde küçülmesi ve sivil alanda bireysel-kimliksel özgürlüklerin genişlemesi ile ekonominin ulus ötesi sermayedarlar lehine sürdürülebilir şekilde büyümesiydi. Bu durum yerel

muhafazakârlık temelinde yükselen evrensel bir neoliberalizm örneğiydi. Hatta bu temel paradigma, Margaret Thatcher ve Ronald Reagan gibi liderlerin politikalarında ve Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların politikalarında belirgin bir şekilde uzunca süre temsil edildi.

Neoliberalizmin Krizleri Nelerdir?

Neoliberal kapitalizmin yarattığı bu süreç, dünya çapında komünizmin (1990'lı yılların başında) çöküşü ve tek kutuplu dünya düzeninin ortaya çıkışı ile çok daha büyük bir hava yakalasa da başta gelişmekte olan ülkeler ve daha sonra gelişmiş ülkeler açısından günün sonunda ciddi problemler de yaşanmaya başladı.

Neoliberal kapitalizm pratik uygulamalarıyla, ABD merkezli çoğunlukla demokrat siyasi muktedirler eliyle süreçte hunharca harcanan bir şeye dönüştü. Politik doğrucu bir ahlaki kamuflej ile kendisine dünyanın hegemon demokrasi distribütörü misyonu biçti. Orantısız menfi hesaplar ve güç kullanımıyla, hemen birçok coğrafyada çeşitli vekâlet çatışmaları ve sömürgeci savaşlar yarattı. Uzunca süre başta Ortadoğu olmak üzere muhtelif coğrafyalarda büyük bir tepki hatta kan, gözyaşı ve nefret biriktirdi.

Neoliberalizmin icrası ve onun bir başka türevi olan politik doğruculukla malul post modern sol liberalizm etkisi süreçte birleşerek, günün sonunda çeşitli ülkelerde çok kimlikli ve çok kültürlü idarelerin getirdiği idari ve hukuki kaoslara sebep oldu.

Üniter ulus devleti küresel sermayedar lehine yaralayıcı girişimler, geleneksel değerlere karşı kurgusal yapay kimlik üretim süreçleri, sosyal adaletten yoksun yurttaşlık, muhtelif orta sınıfların erimesi, güvencesiz yaşam ve prekaryalaşma, düzensiz göç ve göçmen sorunu bu sürecin diğer büyük sonuçları oldu.

Hukuk devleti ilkesinden yoksun devletlerin kayırmacı bürokratik ellerinde büyüyen ahbap çavuş kapitalizminin adaletsizliği; sermayedarlar lehine bireyi, vatandaşı ve kamu yararını örseleyen birtakım özelleştirme politikaları ve bu hoyrat iş birliğinin uluslararası denetimsizliği gibi defolar bunların devamı sayılabilir.

Tüm bu yaşananlar gerek yerelde gerekse küresel ölçekte bir olağanüstü hali işaret ediyordu. Nihayet bu kargaşalı süreçler bir süre sonra uluslarda güvenlik, belirsizlik, endişe yarattı ve geleneksel değerler tekrar ön plana çıktı, geleneksel siyaset istenci büyüdü, geleneksel otoriter ve popülist liderler yükseldi.

2010 sonrası dönemde ise bunun sosyal ve siyasal yansımaları gerek ülkemizde gerekse dünyada belli başlı krizlerle karşımıza geldi. Bu enternasyonal krizler dalga dalga hemen her ülkede giderek büyüdü. Ulusötesi sermayedarların bürokratik devlet ağna eklemlenerek

kayırmacı ilişkiler üretmesi önce birey-vatandaş aleyhine sonuçlar üretti sonra hukuk devleti nosyonunu çökertti.

Devlet çeperinde sermayedar lehine ve fakat vatandaş aleyhine iyiden iyiye neoliberal bir kayırmacı kapitalizm türedi. Üstelik bu kayırmacı neoliberal kapitalizmi siyasi ve iktisadi kaynak dağıtım anlamında adeta devletler tek elden yönetiyordu ve bunu denetleyecek nasyonal ya da enternasyonal bir kurumsal yaptırım gücü de ortada yoktu.

Tablo böylece giderek ağırlaştı. Bu tabloya geleneksel kimliklere, evrimsel rollere ve temel aile yapısına karşı “küreselci demokrat” vizyonun “nötr merkez siyaset” teşebbüsüne sığınan Woke kültürü temelli LGBT, Feminizm, Veganlık gibi yapay politik kimlik üretim süreçleri eklendi.

Tüm bunları üzerine bir de süreğen sömürgeci çatışmalar ve vekâlet savaşları ortamlarının yarattığı milyonlarca düzensiz göç ve göçmen krizi eklendi.

Neticede ulusların güvenlik kaygısı ayyuka çıktı ve otoriter siyaset ile popülist liderler yükseldi. Uzunca bir süredir memlekette hatta dünyada olağanüstü bir dönemden geçiyoruz ve bu istisnai hallerin adeta artık hayatın normali olduğunu görmekteyiz.

Neoliberalizm Sonrası Dünya Nereye Gidiyor?

Neoliberalizme tepki olarak büyüyen ve ortaya çıkan tüm bu sosyal ve siyasi süreç, 2008 küresel ekonomik kriziyle birleşince artık evrensel bir çöküşten de ciddi anlamda bahsedilmeye başlandı. Hatta tüm bu sürecin sonu gelindiği çeşitli aktörlerce ilan edildi ve çeşitli yeni aksiyonlar doğdu. Böylece 2010’lu yıllardan itibaren küresel sağ siyaset önce Neo-Conservatism’e yani yeni muhafazakarlığa; sonra 2015’ler itibarıyla güvenlik temelli National-Conservatism’e yani milliyetçi muhafazakârlığa kayd.

Neokonservatizmin yerel muktedir hükümetler üzerinden iki binlerin hemen başlarından biraz sonra; Gülenizm-Evangelizm-Mormonlar gibi birtakım dinsel-ezoterik-mesihanik yapılarla muhtelif coğrafyalarda iç içe geçişi ve müesses nizamlara meydan okuyan sağ iktidarlara dönüşmesi, birçok ulus devlet adına büyük bir çalkantılı ve gürültülü bir süreç doğurdu hatta ulusların geleceği ve üniter ulus devletler adına ciddi sorunlar ve tehlikeler yarattı.

Olağanüstü tüm hallerde olduğu gibi bu dönemde de zaman hızlandı, dünya siyaseti hızlandı ve yaşanan tüm bu etki tepkiler artık potansiyelini iyiden iyiye boşalttı. Neoliberalizm ve neokonservatizm etkileşimi ve onların muhtelif pratik siyasi icraları, 2015’li yıllara gelindiğinde gerek ulusal siyasette gerekse küresel siyasette büyük kırılmalara sebep oldu. Bu kırılmalar küresel sağ siyaseti artık muhafazakâr milliyetçiliğe doğru yönlendiriyordu.

National-Conservatism yani muhafazakâr milliyetçilik, dünyada yaşanan bu yoksulluk ve güvenlik temelli krizde geleneksel otoriter popülizmi daha da şiddetlendirdi ve hatta belirli yerlerde paternalist-patrimonyal sistemler doğurdu. Bu durum lokal ve küresel bir savaş atmosferinde güvenlik paradigmalarına mecburi olarak yaslanan hükümetleri de konsolide etti ve ulus devlet paradigmasını küreselleşme karşısında yeniden yükseltti.

Avrupa Parlamentosu seçimlerinde tüm bu süreci “aşırı sağın yükselişi” ile aslında tekrar tecrübe ettik. Aşırı olan şey acaba yükselen sağ siyaset mi yoksa neoliberalizmin ağır sonuçları ve sol liberalizmin ahlaki politik doğrucu tavrının siyaset dışı yaftalayıcılığı mı, bilmiyorum.

Neoliberalizm Sonrası Türkiye Nereye Gidiyor?

Neoliberal kapitalizmle birlikte “merkez siyaset” oldukça sık gündeme gelen bir kavramdı. Hatta bu dönemde temel furya “nötr merkez” siyaset idi, bunun fikrî arka planı ise temelde radikal demokratiğe dayanıyordu. Bu merkez, kendisini alışageldik tipik bir politik doğruculukla “nötr” başlangıç noktası kabul ediyor ve diğer tüm merkez teşebbüslerini politik skalada türlü aşırılıklarla tanımlıyordu.

Bu nötr merkez siyasetin memlekette en efektif örneği Tayyip Erdoğan’ın 2002 yılında iktidara gelişi oldu, bu projenin arkasında ise Abdullah Gül temsili ile belirginleşen küreselleşmeyi “neoliberal demokrat” paradigma hâkimdi.

2008 küresel finans krizi sonrası neoliberalizm ve Neo-Keynesyenizme yaslanan “nötr merkez” temelli bu paradigma siyasi ve iktisadi olarak küresel arenada çökme emareleri vermeye başladı. Erdoğan’ın içerideki otoriterleşme arzusu dışardan gelen bu paradigma çöküşüyle tetiklendi.

İktidarın Post-Kemalist neoliberaler ve sol liberaller ile girdiği bu “nötr merkez” ve “demokrat siyaset” iş birliği bir yandan hızla tükenirken; öte yandan 2010 yargı referandumuyla başlayan ve muhafazakârlaştıkça otoriterleşen popülist siyaseti memlekete hâkim olmaya başladı. Gezi Parkı olayları, 17-25 Aralık operasyonları ve 15 Temmuz darbe girişimiyle beraber bu süreç tamamen sonlandırıldı. Erdoğan günün sonunda iş birliği yaptığı Post-Kemalist tüm neoliberaleri ve sol liberalleri kullanıp sırtından atarak küresel sağ siyasete uyumlu biçimde başka bir paradigmaya yürüdü. Önce Neo-Conservatism uğrak noktası oldu sonra National-Conservatism son durak olarak karşımıza geldi.

Tüm bu süreci masaya yatırdığımızda karşımızda gerek yerel sağ siyasetin gerek küresel sağ siyasetin dinamikleriyle uyumlu ve senkronize biçimde gelişen, dünyayı bu anlamda iyi takip edebilen ve kendini bu anlamda dönüştürebilen üç ayrı AK Parti görebiliyoruz.

Karşımızda bu üç iktidardan önce özgürlükçü ve demokrat politikalarla ilerleyen neoliberal karakterde bir iktidar, sonra birtakım dinsel-ezoterik örgütlerle entegre olarak askerî vesayetçi sistemin müesses nizamına meydan okuyan tahakkümcü, yayılmacı ve giderek ideolojik biçimde daha da muhafazakârlaşan neo-con karakterde bir başka iktidar, en sonra ise özellikle darbe girişimi ertesi geleneksel milliyetçi muhafazakârlığın otoriter popülizmle birleştiği güvenlikçi ve müstebit nat-con karakterde başka bir iktidar görebiliyoruz.

2002-2008 arası neoliberalizm temelli politikalarla şekillenen birinci dönem, 2008-2015 arası Neo-Conservatism temelli politikalarla şekillenen ikinci dönem, 2016 sonrası ise Nat-Conservatism temeline oturan üçüncü dönem. Bütün bu dalgaların, yerel gelişmelerin tetiklemesi ile küresel sağ siyasette yükselişini en iyi iktidar cephesi okudu ve buna uygun

pozisyonlar almayı başardı. Elbette yerel dinamiklerin ve iç siyasi gelişmelerin de bu dönüşümlerdeki katkısı ve payı oldukça büyük oldu denebilir.

Kılıçdaroğlu ekibi ve muhalefet ise daha 2010'lu yıllarda çökmüş olan bu paradigmayı; sol liberalizm temelli kültüralist kimlik modeline göre bir "Altılı Masa" ve neoliberalizm temelli "nötr merkez"e göre bir "başkan" modeliyle bizlere 2023 yılında "Bahar Devrimi" diye satmaya kalktı. Bugün de yeni CHP Özgür Özel ve Ekrem İmamoğlu da bu satışı sürdürüyor.

Elbette bu proje bir yönüyle, Post-Kemalist neoliberal ve sol liberal aktörlerin Erdoğan üzerinden yarım kalan ve tamamlanamamış "Yetmez Ama Evet" sürecini Kılıçdaroğlu üzerinden tamamlama teşebbüsüydü. Hatta Erdoğan döneminde iflas etmiş bir projenin türeviydi ve Kılıçdaroğlu ile hitama erdirilmek isteniyordu ve fakat yine iflasa mahkûmdu. 2023 Mayıs Seçimleri böylece, temel paradigma hatasıyla başlayan bu yanlışlar silsilesine, hatalı masa kurgusu ve hatalı aday seçimi de eklenince muhalefet açısından ağır bir hezimetle sonuçlandı.

Sonuç

Neoliberalizmin ağır komplikasyonları uluslarda güvenlik krizini arttırdı. Bunun bireyler, toplumlar, siyasetler ve ekonomiler üzerinde ciddi sonuçları oldu. Önümüzdeki dönemin büyük değişimlere gebe olacağını bu anlamda tahmin etmek zor değil ancak henüz puslu ve bulanık bir geçiş dönemindeyiz ve hep beraber geleceğe bu belirsizlik ortamında yürüyoruz. Neoliberalizm sonrası dönem, yeni bir büyük sıfırlama ile mi başlayacak yoksa ağır bir onarım ile mi atlatılacak, bunu henüz bilmiyoruz.

Bildiğimiz yegâne şey artık, nötr merkez siyaset(sizlik) halinin bittiği, çok merkezli polarize bir siyaset döneminin başladığıdır. Hep beraber köhne bir demokrat dönemin bitişine tanıklık ederken; yeni bir cumhuriyetçiliğin ve yeni bir sağ siyasetin yükseldiğini de gözlemlemekteyiz.

Postmodern kültüralizm temelli yapay ve kurgusal sol liberal kimlik siyasetinin giderek tükendiğini; buna karşın geleneksel ortak değer siyasetinin yeni ve güncel formlarla yükseldiğini görebiliyoruz. Ahlaki politik doğrucu siyasetsizlik döneminin nihayet mekânı terk ettiğini; bunun yerine reel politik gerçekçi siyaset döneminin mekânın yeni sahibi olarak geldiğini söyleyebiliriz.

Devlet teşvikli neoliberal kapitalizm ve kültüralist çok kimlikçi sol liberalizm küresel çapta ağır ağır kapılarını kapatırken; modern bürokratik devlet ağının yeni cumhuriyetçiler ve hatta ulus ötesi küresel sermayedarlar ile modern ve post modern diyalektikten türeyen "meta modern" bir iş birliği gelecekte söz konusu olacak mı, olursa nasıl olacak, bunu hep beraber göreceğiz.

Kutlu Kağan Dalkılıç, "Neoliberalizm Sonrası Dünyaya Doğru"

<https://www.fikirtepedi.com/siyaset/neoliberalizm-sonrasi-dunyaya-dogru/>

(Yayın Tarihi: 27 Haziran 2024).